

Ooper veealusest

Näkineid

Aleksandr Dargomõzski ooper neljas vaatuses

Dirigent: Paul Mägi

Lavastaja: Dmitri Bertman (Moskva)

Lavakujundus: Igor Nežnoi (Moskva)

Kostüümid: Tatjana Tulubeva (Moskva)

Koregraaf: Aleksandr Djagiltsev (Moskva)

Peaosades: Nataša – Nadia Kurem või Ljudmilla Kõrts

Mõlder – Teo Maiste, Mati Palm või Leonid Savitski

Vürst – Vello Jürna või Mati Kõrts

Vürstinna – Riina Airene või Maire Haava

Esietendus 27. veebruaril 1999

Estonia teatris

**Esi-
endus**

Moskva eksperimentaalse ooperiteatri Helikon lavastaja Dmitri Bertmani lavateosed koguvad Venemaal kriitikat, välismaal – vaimustavat vastuvõttu. Nadja Kurem püüab Bertmani ideid realiseerida Estonias.

Harri Rospu

Laupäeval, 27. veebruaril toob moderniseeringutega kogu maailmas laineid löönud lavastaja Dmitri Bertman Estonias lavale Dargomõzski ooperi “Näkineid”.

Lavastaja Dmitri Bertman, mida “Näkineid” tänapäeva-inimesele ütleb?

See teema võimaldab tugevat psühhoanalüüsi. “Näkineiu” maailm pole puhtalt muinasjutuline ega ka reaalne. Seda võib nimetada realistlikuks fantaasiaks. Elame pidevalt kahes maailmas – peale reaalse oma sisemises kujutlusilmas: loome kujundeid, illusioone, räägime iseendaga, analüüsime. “Näkineius” on selliseks tegelaseks vürst, kes mõtleb, kavandab, analüüsib oma tegude põhjusi ja tagajärgi.

Nii et peategelane on vürst, mitte Näkineid?

Põhiliin on vürsti psühhoanalüütiline lugu – tema suhted Näkineiu, vürstinna ja möldriga.

Teie lavastused on kurikuulsad julge moderniseerimise poolest. Kuidas see avaldub?

See pole mu eesmärk. Ma lihtsalt lähtun muusika dramaturgiast ja vaatan seda läbi tänapäevase prisma. Ma ei järgi kunagi vanu klišeesisid. Ooperimuusikas on välja kujunenud palju šnitte: armastuse, vihkamise jm. Aga mina ei võta neid nii üle, võib-olla on helilooja sellega siiski midagi muud mõelnud. Otsin isepäiselt oma lahendust.

Olete teinud “Näkineiu” muusikas ja tekstis mitmeid lühendusi.

Neid tehakse selles ooperis alati, aga minu omad ei korda ühtegi eelnevat. Lähtun tänapäeva inimese elutemperist. Arvutite ja videoklippide ajastul peab ka ooper olema tihendatud.

kus, millest lahti ei saa.

Mis teid “Näkineiu” muusikas kõige rohkem inspireerib?

Realistlikkus. Isegi näkineidude stseenis, mis peaks olema läbiini muinasjutuline, kõlab lausa olmeline muusika. Ka minu lavastuses pole see mitte muinasjutumaailm, vaid veealune vangla: petetud mõrjsjate, enesetappjate vangla. Naised, kes on mõistetud elama vee all.

Kas naturalism ooperilaval?

Selles lavastuses mõjuvad koos nii rahvapärismuusikud ja lüürilised armastusstseenid kui ka tänapäeva ulme- ja õudusfilmidega haakuvad kohad. Tahangi näidata, kuidas pealtnäha sileda reaalsuse all paljastuvad teistsugused

ter on meeelahutus”. Publikul peab olema huvitav. Ja mitte ainult asjatundjatel, vaid ka tavainimestel. Mina leian, et 21. sajandil on ooper kõige populaarsem kunstileik, sest ta ühendab endas kõige rohkem erinevat. Kuigi teatritehnika ja multimeedia võimaldavad lausa uskumatuid trikke, on tehnika siiski ainult garneering. Stanislavski ideaal oli teater ilma misanstseenideta – näitlejad ainult istuvad ja räägivad, aga ikka on huvitav. Just täna küsis mult üks näitleja, et kui ma nutan, kas pean tingimata pisaraid pühkima. Ma ütlesin, et kui saab ilma, on veel parem.

Kas armastate tõetruud lavaku-

Meelega inetusi laval ei paku?

Ka seda tuleb ette. “Carmeni” lavastuses, mille eest sain Venemaa suurima teatriautasu “Kuldne mask”, on näidatud nii kõige madalamat kui ka kõige ülevamat. See on lugu ükskõik millise kaasaegse linna tänavalt. Ja Mi-caela tapab lõpus Carmeni.

Kus teid paremini vastu võetakse?

Kõige halvustavam on olnud Moskva kriitika. Euroopas, eriti Inglismaal võetakse hästi vastu. Hiljuti etendus Covent Gardenis tohutu menuga ka Tallinnas kaks aastat tagasi mängitud “Padaemand”. Aplaus kestis 20 minutit.

maailm pole punitat muinasjutu line ega ka reaalne. Seda võib nimetada realistlikuks fantaasiaks. Elame pidevalt kahes maailmas – peale reaalse oma sisemises kujutusilmas: loome kujundeid, illusioone, räägime iseendaga, analüüsime. “Näkineius” on seliseks tegelaseks vürst, kes mõtleb, kavandab, analüüsib oma tegude põhjusi ja tagajärgi.

Nii et peategelane on vürst, mitte Näkineid?

Põhiliin on vürsti psühhoanalüütiline lugu – tema suhted Näkineiu, vürstinna ja mõldriga.

Teie lavastused on kurikuulsad julge moderniseerimise poolest. Kuidas see avaldub?

See pole mu eesmärk. Ma lihtsalt lähtun muusika dramaturgiast ja vaatan seda läbi tänapäevase prisma. Ma ei järgi kunagi vanu klišeesisid. Operimuusikas on välja kujunenud palju snitte: armastuse, vihkamise jm. Aga mina ei võta neid nii üle, võib-olla on helilooja sellega siiski midagi muud mõelnud. Otsin isepäiselt oma lahendust.

Olete teinud “Näkineiu” muusikas ja tekstis mitmeid lühendusi.

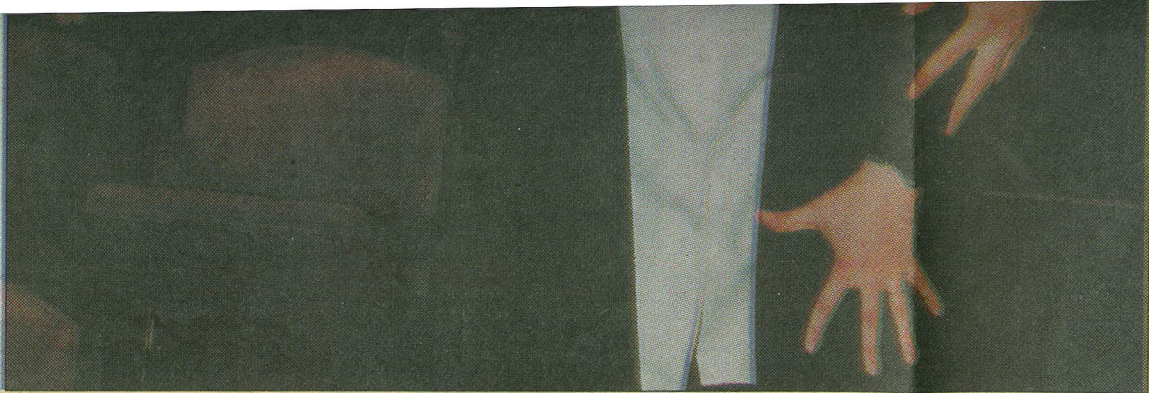
Neid tehakse selles operis alati, aga minu omad ei korda ühtegi eelnevat. Lähtun tänapäeva inimese elutemperist. Arvutite ja videoklippide ajastul peab ka ooper olema tihendatud.

Mis oleks ooperilavastuse juures kõige suurem puudus?

Igavus. Tegevus ei tohi hetkekski seiskuda.

Kas teil on laval ühel ajal mitu tegevust, mitte nii, et enamik seisab ja vaatab suu ammulis peategelasi?

Loomulikult. Tänapäeva inimese vastuvõtvõimet arvestades peab ka ooperilavalt tulema korraga palju informatsiooni. Vaataja peab teatrist lahkuma tohutu hulga küsimustega, ta peab etenduse ajal lausa väsima mõtlemisest. Ja mida kauem ta pärast etendust selle kallal pead murrab, seda parem on lavastus. Mõtlemine peab olema nagu nak-

Moskva eksperimentaalse ooperiteatri Helikon lavastaja Dmitri Bertmani lavateosed koguvad Venemaal kriitikat, välismaal – vaimustavat vastuvõtu. Nadja Kurem püüab Bertmani ideid realiseerida Estonias.

Harri Rospu

kus, millest lahti ei saa.

Mis teid “Näkineiu” muusikas kõige rohkem inspireerib?

Realistlikkus. Isegi näkineidude stseenis, mis peaks olema läbini muinasjutuline, kõlab lausa olmeline muusika. Ka minu lavastuses pole see mitte muinasjutumaailm, vaid veevalune vangla: petetud mõrjsjate, enesetapjate vangla. Naised, kes on mõistetud elama vee all.

Kas naturalism ooperilavastusel?

Selles lavastuses mõjuvad koos nii rahvapärilikkus ja lüürilised armastusstseenid kui ka tänapäeva ulme- ja õudusfilmidega haakuvad kohad. Tahangi näidata, kuidas pealtnäha sileda reaalsuse all paljastuvad teistsugused kihid – segamini nagu elus ikka.

Kas kasutate sümboleid?

Muidugi. Üheselt jälgitava süzeeliini kõrval on oluline märkide keel. See peab mõjuma vaataja alateadvusele. “Näkineius” on põhisümbol veski. Armastus, viha, reetlikkus – kõik keeratakse elus segi ja jahvatatakse läbi. Idee ise on vene kõnekäänust *vsjo peremelitsa*. Teatril on tellitud tohutu kallid lavaseadeldis, mis võimaldab eri muundumisi. Siin on mitmeid tehnoloogiliselt efekteid lahendusi.

Teie lavastustes on, mida vaadata?

Tsitserin Stanislavskit.” Tea-

ter on meeelahutus”. Publikul peab olema huvitav. Ja mitte ainult asjatundjatel, vaid ka tava-inimestel. Mina leian, et 21. sajandil on ooper kõige populaarsem kunstiik, sest ta ühendab endas kõige rohkem erinevat. Kuigi teatritehnika ja multimeedia võimaldavad lausa uskumatu trikke, on tehnika siiski ainult garneering. Stanislavski ideaal oli teater ilma misantseenideta – näitlejad ainult istuvad ja räägivad, aga ikka on huvitav. Just täna küsis mult üks näitleja, et kui ma nutan, kas pean tingimata pisaraid pühkima. Ma ütlesin, et kui saab ilma, on veel parem.

Kas armastate tõetruud lavakundust?

Ei, see on lavastuses kõige igavam. Ese laval ei tohi olla pelgalt illustratsioon, vaid peab kandma endas mingit kujundit. Temas peab olema suhe tegelaskujuga. Näiteks minu “Boriss Godunovist” on Uspenski kirik kaltsudest.

Kas tahate publikut šokeerida?

Ei taha, aga publik lihtsalt saab šoki. Sealjuures positiivse. Moskvas on saalid täis. Need, kes on mu lavastusi korra näinud, tulevad ikka ja jälle uuesti. Negatiivse šoki saavad aeg-ajalt kriitikud, kes hindavad ooperis muuseumlikkust.

Meelega inetusi laval ei paku?

Ka seda tuleb ette. “Carmeni” lavastuses, mille eest sain Venemaa suurima teatriautasu “Kuldne mask”, on näidatud nii kõige madalamat kui ka kõige ülevamat. See on lugu ükskõik millise kaasaegse linna tänavalt. Ja Mi-caela tapab lõpus Carmenit.

Kus teid paremini vastu võetakse?

Kõige halvustavam on olnud Moskva kriitika. Euroopas, eriti Inglismaal võetakse hästi vastu. Hiljuti etendus Covent Gardenis tohutu menuga ka Tallinnas kaks aastat tagasi mängitud “Padaemand”. Aplaus kestis 20 minutit.

Enne teie tulekut ütlesid Estonia näitlejad, et nad lausa kardavad teid – te teete kõik selleks, et lauljatel oleks raskem.

Ah nii. Praegu nad küll seda ei ütle. Aga ma leian, et mugav ei pea laval olema. Laulja peab end hästi tundma, aga selle nimel tuleb algul pingutada.

Elate oma lavastusi vist väga isiklikult läbi?

Jah, ma leian, et igas siiralt tehtud lavastuses on sees ka helilooja, libretisti ja lavastaja enda draama.

Ma ei karda kannatusi. See on minu rist: minu läbielamistest muutuvad mu lavastused paremaks ja tõepärasemaks.

HEILI VAUS

naistevanglast

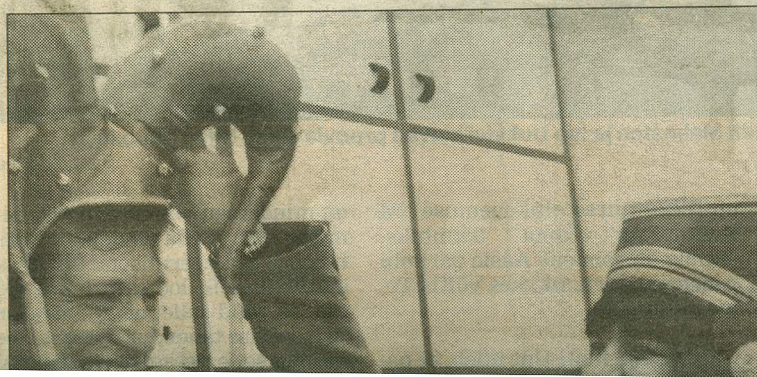

Koreograaf Aleksandr Djagiltsev lihvib lavastaja poolt Nadja Kuremile antud ideed.

Harri Rospu

Aleksandr Dargomõžski

Dargomõžski (1813-1869) looming kuulub vene rahvusliku ooperi sünniaastatesse. Tema neljast ooperist tuntumad on "Näkingeid" ja "Kivist külaline". Vastukaaluks tol ajal valitsenud itaalia ooperi buumile vaimustus Dargomõžski vene kultuurist, uuris folkloori ja luges poeesiat. Avastanud enda jaoks slaavi legendidel põhineva Aleksander Puškini poemi "Näkingeid", milles on kõik ooperi jaoks vajalikud elemendid, kirjutas ta selle alusel libreto. Ooper esietendus 1856. aastal Peterburis ja jäi oma uudse ning julge teemakäsitlusega (kangelanna tapab end ooperi alguses) ületamatuks eeskujuks paljudeks aastakümneteks. Siit sai alguse ka vene "hullude" basside liin, mille tugevaim esindaja on "Boriss Godunov".

Ka moskvalaste lavakujundus ja kostüümid ei ole traditsioonilised. Lava kujundab Igor Nežnoi, kostüümikunstnik – Tatjana Tulubeva.

Rauno Volmar

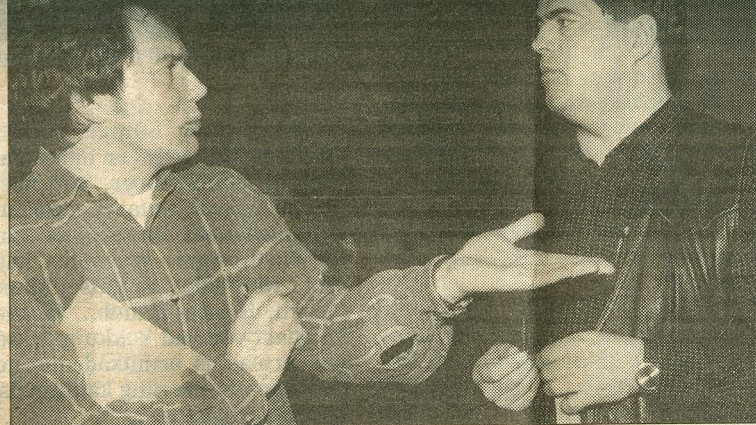
Georg Ots leidis lava tagant poisikese

Lavastaja Dmitri Bertman on sündinud Moskvas 1967. aastal. Teatriinimeste lapsena veetis ta tihti aega lava taga. Nii olevat tal kodus pilt, kus Moskva Suures Teatris gastrollil olnud Georg Ots hoiab käest kinni lavakardinate vahel piilulval poisikesel.

Dmitri lõpetas GITIS-e muusikateatri lavastajana professor Ansimovi juures. Pärast lõpetamist kaitses samas magistrkraadi. Lavastamist professionaalsetes teatrites alustas juba 21-aastasena. Kahekümne kolmeselt asutas ta oma eksperimentaalse operiteatri Helikon, mis kogub võrdset nii hävitavat kriitikat Moskvas kui ka vaimustatud vastuvõttu välismaal. Trupp on teinud mitmeid operimuusika CD-sid eri plaadifirmadega. Alates 1994. aastast juhatab Bertman meistrklassi Ber-

ni operistuudios, kus ta õpetab Stanislavski, Tsehovi ja Šaljapini meetodite järgi. 1996. aastast juhatab ta muusikateatri kursusi Vene Lunatšarski-nim teatriakadeemias. 1998 omistati Bertmanile Bizet' "Carmeni" eest Venemaa prestiižikaim teatriuhind "Kuldne mask".

Teater Helikon on pidevalt Euroopa suuremate teatriajakirjade tähelepanu keskmes. Esietendustele sõidavad mitme maa asjatundjad. Erilist tähelepanu ja hulga kirjutisi pühendab Bertmanile prantsuse ajakiri Le Mond. Sel sügisel lavastab Bertman esimest korda Ameerika mandril, Kanaadas tuleb välja Verdi "Traviata". Kristluse 2000. aastapäevaks lavastab ta Saksamaal vene, saksa ja iisraeli helilooja kolmikooperi.

Kaks vürsti omavahel. Tenorid Vello Jürna ja Mati Kõrts vaidlevad proovis, kuidas vürsti keerulist karakterit avada.

Harri Rospu

Sisukokkuvõte

Nataša elab koos oma möldri isaga Dnepri kaldal veskis. Nataša kallim Vürst pole teda enam kaua külastanud. Kui Vürst lõpuks ilmub, siis ta teatab, et kavatses abielluda seisusekohaselt rikka neiuga. Vürsti meelt ei muuda seegi, et Nataša talt last ootab. Ta lubab naise ja lapse eest hoolitseta ning lahkub. Murest ja meeleheitest viskub Nataša Dneprisse.

Vürstikojas peetakse pulmi. Peorahva viib segadusse aeg-ajalt kostev Nataša hääl. Pulmapidu on rikutud.

Vürstinna ja Vürsti abielu pole õnnelik. Vürst on häiritud ja morn, viibib kaua kodust ära. Ka

seekord eksleb Vürst veski juurde, mis enam aastaid ei tööta. Siin kohtab ta vana möldrit, kes pärast tütre surma on mõistuse kaotanud ja hulgub end rongaks pidades mööda metsi. Mölder on kindel, et tema tütre on saanud Dnepri veeluses maailmas näkide kuninganna ja tema tütre tütar on näkineiu.

Nataša saadab oma tütre maa peale kohtama Vürsti, kes transis piki kallast uitab. Väike Näkineiu räägibki mehele endast ja emast, kes vaatamata kaheteistkümnemale aastale ikka veel Vürsti armastab ja teda enda juurde ootab. Vürsti ei suuda päästa ka talle järgi tõtanud abikaasa – ta kaob vetesügavustesse.

Ei tõmba tekki enda peale

Koreograaf Aleksandr Djagiltsev kuulub neljandat aastat lavastaja Bertmani lavastusbrigaadi, millega mööda maailma ringi sõidetakse.

"Mind inspireerivad kõige rohkem just Bertmani ideed. Isegi rohkem kui muusika või libreto. Kui lavastus valmis saab, ei ole tähtis, et minu koreograafia oleks seal omaette vaatamisväärsus. Mina lavastajalt tekki enda peale ei tõmba. Meil on kindel meeskond, keegi ei pea ennast tõestama. Ouline on vaid see, et lavastus või-

daks. Kuigi näiteks "Näkineiu" veeluses vaatuses on palju sellist, mis on just minu pakutud. Oleme igas mõttes kaasautorid.

Bertmani ideed on kohati väga rasked, aga huvitavad teostada. Näiteks "Traviatas" nõudis ta, et mustlastants ei oleks antud äratuntava mustlastantsu liikumise-ga. Tantsijanna on poolpaljas, tal pole mustlaskostüümigi seljas. Nii markeerisin mustlaslikkust vaid kohati paljaste õlgade liikumise-ga. Tulemusel oli enneolematu menu.